

Gezi

Fatih ERKOÇOĞLU*

CERBE ADASI

Cerbe Adası, bugün Tunus'a bağlı bir yerleşim birimidir. Bu adanın, Türk denizcilerinin askerî faaliyetlerinde önemli bir yeri vardır. Burada Türklerle Haçlı donanması arasında meydana gelen ve Cerbe Deniz Savaşı olarak tarih kayıtlarına geçen savaş, bizim tarihimiz açısından oldukça ehemmiyetli bir yer işgal etmektedir. Bundan dolayı da Tunus Gezi Notları I ve II. bölümleri aktarırken bu adadaki gezimize yer vermedik ve Cerbe Adası ile zikredilen savaş için ayrı bir bölüm oluşturmayı tercih ettik. Burada hem adaya yapmış olduğumuz seyahati hem de bu savaşın detaylarını okuyacaksınız.

Tunus Gezi Notları II. bölümü Kayravan terminalinden Cerbe Adasına gidebilmek için otobüse bindiğimizi zikrederek bitirmiştik. Burada kaldığımız yerden devam etmek istiyoruz.

Cerbe otobüsü eski bir modeldi ve otobüsün koltuğunda uyumaya çalışırken çok rahat ettiğimiz söylenemezdi. Sabaha karşı uyandıığımızda Curfü'l-Kantara denilen yerden otobüsün bir araba vapuruna bindiğini ve artık Cerbe adasına geçmek üzere olduğumuzu anlamıştık.

Tunus'un güneyinde bulunan Cerbe, 514 km karelik yüzölçümü ile Mağrib karasularının en büyük adasıdır. Tunus'un

doğusundaki Kâbis körfezinden ana karaya 2 km uzaklıkta yer almaktadır. Adanın en yüksek noktası 55 metredir. Cerbe'nin sıcak ve kuru havası, masmavi denizi ve kumsalları bütün yıl boyunca turistleri buraya çekmektedir. Adanın nüfusunu Berberî, Arap ve Yahudiler oluşturmaktadır. Cerbe'de konuşulan dil Tunus'ta konuşulandan farklı olup, burada "Şelha" denilen bir Beberî lehçesi hâkimdir.

Cerbe Adası'na ilk olarak Fenikeliler yerleşmiş, müteakiben Kartaca ve Romalılar daha sonra ise Vandallar, ardından da adaya Bizanslılar hâkim olmuşlardır. Ruveyfi' b. Sâbit el-Ensârî komutasındaki İslâm

ordusu tarafından 667 yılında ilk olarak İslâm hâkimiyetine dâhil edilmiş, sonrasında ise ada, Hristiyanlarla sürekli savaş sebebi olmuş ve bir ara Sicilya Normanları'nın eline geçmiş, 1160 yılında Muvahhidî hükümdarı Abdü'l-Mumin tarafından yeniden İslâm hâkimiyetine sokulmuştu. Ada, 1284-85 yıllarında Sicilyalıların işgaline uğramış müteakiben Sicilya valilerinin kötü muamelesi üzerine ada halkı ayaklan-

ve adada kendi hâkimiyetini tesis etmişti. Ardından Osmanlı Padişahı II. Bayezid'e gönderdiği mektupta, düşmanların Trablusgarb'ı aldıklarını; fakat Cerbe Adası'nı henüz ele geçiremediklerini belirtmiş ve Osmanlı Padişahı'ndan Trablusgarb'ın yeniden fethedilmesi için yardım talebinde bulunmuştur. Muhtemelen Şehzâde Cem Olayı'nın vukû bulması, Osmanlıların, buraya yardım etmelerine engel oluş-

merkezine gidecek olan körüklü otobüsün henüz hareket saati gelmemişti. 15 dakikalık bir yolculuk sonrasında belediye otobüsü bizi Cerbe şehir merkezinde indirdi. Dükkânlar henüz açılmaya başlamıştı. Ana cadde üzerinde yürümeye başladım hemen sol tarafta ağaçlık bir alan içerisinde turizm bürosunu görünce, Cerbe hakkında bir şeyler sormak ve eğer varsa yayınlarından almak için içeriye girdim. Genç biri sorularımı cevapladı ve oradan Cerbe'yi tanıtan birkaç broşür aldım. Hava giderek sıcaklığımı hissettirmeye başlamıştı. Sahile yakın bir yerdeyim ve nemle karışık sıcak hava bunaltıyordu. İleride bir marina gördüm. Zaten sağlı sollu beyaz evler ve marina-daki turist teknelerinin görüntüleri sizi buraya gelmeye celp ediyordu. Bizim sahillerimizdeki adaları ve buradaki tabii güzellikleri gezdiren günlük teknelerden farklı olarak bunların görünüşleri modern teknelerden ziyade sanki ortaçağ gemilerini andırıyordu.

muş ve 1334 yılında Sicilyalıları buradan kovmuşlardı. Ada, 1480 yılına kadar Hafsîler'in kontrolünde kalmış, bu tarihte ada halkı bağımsızlığını elde etmiş ve burada bir emirlik oluşturmuşlardı.

Osmanlı Türkleri'nin Cerbe Adası'yla ilk temasları ise XV. yüzyıl sonlarıyla XVI. yüzyıl başlarında olmuştur. O vakitler Cerbe Adası Tunus Sultanlığına bağlıydı ve başında Ebû Zekerîya Yahya adında birisi bulunmaktaydı. Bu şahıs Tunus idaresine baş kaldırmış

turmuştur.

Bu kısa tarihî bilgiden sonra biz yine gezimize dönelim. Otobüsümüz saat 6 sularında Cerbe Adası'nın yerleşim birimlerinden birisi olan Havmetu's-Sûk denilen yere ulaştı. Havmetu's-Sûk, bankalar, havaalanı ofisleri, kiralık araba şirketleri, oteller, restoranlar, mağazalar ve seyahat acentaları gibi modern imkânlarıyla Cerbe Adası'nın başkenti kabul edilmektedir. Otobüs bizi ana bir yol üzerinde indirdi. Bir müddet yolda bekledim. Zira Cerbe şehir

Teknelerin rezervasyon usulü çalıştığını söyleyen teknedeki görevli arkadaş benim Türkiyeli olduğumu öğrenince limanı terk etmek üzere olan bir tekneye beni 20 dinar mukabilinde aldı. Böylece Cerbe kıyılarında tekne gezimiz başlamış oldu. Teknenin mürettebatı, gideceğimiz yere kadar geziye iştirak edenleri memnun edebilmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Teknede çalınan müzik ve mürettebatın komutlarıyla insanlar çalınan şarkılara eş-

Fatih ERKOÇOĞLU

lik etmeye başladılar. Bir kısım turist ise sahilin ve teknedeki arkadaşlarının fotoğraflarını çekiyorlardı. Deniz çok güzeldi, teknemiz nostaljikti. Sahilden açıldığımızdan beri Cerbe Savaşı'nı düşünüyordum.

Bilindiği üzere Cerbe Adası, XV. yüzyılın ikinci yarısında Berberî korsanlarını üssü haline gelmişti. Ada, XVI. yüzyılın başlarında ise Oruç ve Hızır Reisler ile bilahare Turgut Reis'in Batı Akdeniz harekâtında üs olarak kullanılmıştır. Özellikle Turgut Reis'in buradaki kahramanlıkları ise şöhret bulmuştur. Efsaneye göre 1551 yılında bir Hıristiyan donanması Turgut Reis'i, Cerbe'de abluka altına almış ve Turgut Reis'in Hıristiyanlara teslim olması beklenirken, o

sekiz gemilik filosunu kızakların üzerinden kaydırmak suretiyle denize açılmış ve muhtelif bölgelerde baskınlar yapmıştır. Turgut Reis'in Osmanlı hizmetine girmesiyle adanın önemi daha da artmıştır. Ada, Avrupa sahillerine de yakınlığı göz önünde bulundurulacak olursa özellikle Akdeniz'e sahili bulunan birçok Avrupa devletine sürekli tehdit oluşturmuştur.

XVI. yüzyılın ortalarında bir Haçlı donanması, Batı Avrupa Hıristiyan devletlerine önemli bir tehdit oluşturan bu adayı ele geçirmek için harekete geçmiştir. Gerçi ilk olarak Hıristiyanların hedefi bugün Libya sınırları içerisinde ve sahilde yer alan Trablusgarb şehrini ele geçirmektir. Böylece 1560

yılında Haçlı donanması Cerbe önlerine gelmiş ve donanma komutanı ilk hedefinden vazgeçip Cerbe Adası'nı ele geçirmek için harekete geçmiştir. Bir Arap emirinin yönettiği adanın işgal edilmesi Hıristiyanlar için çok güç olmamıştır. Haçlılar müteakiben buraya muhkem bir kale inşa etmişlerdir. Bunun üzerine aynı yıl içerisinde 120 gemiden oluşan Osmanlı donanması da Kaptan-ı Deryâ Piyale Paşa komutasında İstanbul'dan hareket etmiş, Mora Yarımadası'ndan ve Rodos ve Midilli Adaları'ndan da katılan diğer gemilerle birlikte Cerbe önlerine gelmişti.

Tarihe Cerbe Deniz Muhârebesi olarak geçen bu savaş, 14 Mayıs 1560 günü kar-

şıklı top atışlarıyla başlamış, müteakiben Türk donanmasının ikiye ayrılarak yapmış olduğu ustaca manevra ile kalabalık Haçlı donanmasının dağıtılması ile deniz savaşı nihayete ermiştir. Rivayete göre ünlü Türk denizcisi Uluç (sonradan Kılıç) Ali Paşa'nın da bulunduğu bu savaşta yapılan bu manevra ile düşman donanmasına ait 70 gemi batırılmış ve 20 gemi de ganimet olarak ele geçirilmiştir. Haçlıların deniz savaşını kaybetmiş olmaları, onların adayı tahliye ettiği şeklinde anlaşılmalıdır. Zira geri kalan Haçlı askerleri adadaki kendi yapmış oldukları muhkem kaleye sığınmışlar ve mücadeleyi burada sürdürmeye başlamış-

tarihinde ele geçirilerek adanın fethi tamamlanmıştır. Daha sonra 4000 esir ve ele geçirilen çok sayıda düşman gemisi ganimet olarak İstanbul'a gönderilmiştir. Cerbe Deniz Savaşı'nın Türk tarihi açısından en önemli sonucu ise Barbaros Hayreddin Paşa'nın ustalığında yetişen Osmanlı denizcilerinin, Paşa'nın 1538 yılında Preveze Zaferi'yle başlattığı Akdeniz'deki Türk hâkimiyetini, pekiştirmiş olmalarıdır.

Bu kadar tarih bilgisinden sonra biz yine gezimize dönelim. Teknemiz Cerbe sahiline 20, 25 dakika mesafede bulunan bir yarımada demirledi. Daha önce söylediğim gibi biz-

saat deniz kıyısında vakit geçirdikten sonra, öğlen yemeğimizi yedik. Ardından meyve ve isteyene çay ve kahve ikramı vardı. Bütün bunlar mürettebatın mahallî şarkalarıyla birlikte yenilmiş ve içilmişti.

Yemek sonrası bir müddet daha gölgede istirahat ettikten sonra dönüş için teknemize bindik. Uzakta limanın sol tarafında ve şehirden biraz uzakta Burç el-Kebîr (Büyük Kale) isimli kale gözükmekteydi. Teknemiz limana demirlediğinde, gezi programını hazırlayan arkadaşlara teşekkür ettikten sonra, sahil boyunca az önce tekneden gördüğüm kaleye doğru gitmek için yürümeye başladım. Sahilde çürümeye terk edilmiş çok sayıda kayık bulunmaktaydı. Denizin getirdiği muhtelif malzemeler kıyı boyunca kümelenmişti. Sağ tarafta ise şehrin lunaparkı vardı. Kaleye vardığımda ise beni bir sürpriz bekliyordu. Kale kapalıydı. Kalenin hemen önünde birbirlerinin üzerine istiflenmiş ve paslanmış toplar yer almaktaydı. Daha fazla vakit kaybetmeden eski şehre girmeye karar verdim. Girdiğim yolun solunda Mat'am Sofra (Sofra Lokantası) isimli lokantanın yanında kemerli ve kubbeli beyaz badanalı bir yapı görünüyordu. Yaklaştığımda burasının bir küçük şehitlik olduğunu fark ettim. Zaten üzerindeki levhada 1560 yılında kaleyi kuşatan Osmanlı askerlerinden burada şehit düşenlere ait olduğu yazılıydı. Yapının içerisinde ikisinin kavukları daha sağlam diğeri ise

lardır. Bunun üzerine kale, karadan Trablusgarb Beylerbeyi Turgut Paşa, denizden ise donanma tarafından iki ay süreyle muhasara edilmiş ve bu sürenin sonunda İspanyol, İtalyan, Alman ve Malta askerlerinden savunduğu kale 30 Temmuz 1560

den önce de çok sayıda tekne buraya demir atmıştı. Önümüzdeki birkaç saati küçük ve kumsallık bu yerde geçirecektik. Hemen her teknenin misafirlerinin oturmaları ve yemek yemeleri için üstü kapalı mekânları bulunuyordu. Bir

zamanın tahribatına dayanamamış üç adet mezar taşı bulunuyordu. Kemer aralıkları mavi demir parmaklıklarla kapatılmış olmasına rağmen, yapının içerisi pislik içindeydi.

Şehitlerimize fatiha okuduktan sonra eski şehrin içine doğru yürümeye devam ettim. İleride beyaz badanalı ve minaresinin külahından Türk eseri olduğu anlaşılan bir camiye ulaştım. Caminin girişinde bir mermer levha üzerinde küçük bir Osmanlı tuğrasıyla birlikte Küttâb Camii Türk yazılıydı. Küttâb ifadesinden bu caminin aynı zamanda medrese olarak da kullanıldığını anlamıştım. Zira 2001 yılında Kahire sokaklarında gezerken bunun gibi olmasa da sebil ve küttâb denilen üst tarafında çocukların eğitim aldığı altında ise çeşmenin bulunduğu yapılardan çok görmüştüm. Caminin avlusunun kapısı açıktı. Ne var ki cami kapalıydı. Hazireye girdim, bitkiler her tarafı kaplamıştı. Köşede küme halinde birkaç mezar taşı parçası bulunuyordu. Bitkilerin sıklığı ve mezar taşlarının kırık olması, üzerinde ne yazıldığını okumanıza fırsat vermiyordu. Yalnız parçaların üzerindeki ağırlıklı olarak bitki desenlerinin olduğu fark ediliyordu.

Cerbe'nin tarihte ticarî yönden oldukça önemli bir mevkiinde olduğu etraftaki onlarca kervansaraydan anlaşılmaktadır. Bunların çoğu restore edilmiş, otel ve ticarethâne olarak kullanılıyordu. Halen restorasyonu

bekleyen birkaç tane böyle yapı daha görmüştüm. Ağustos ayında Cerbe Adası'na gelmiş olma rağmen yine de adanın aşırı kalabalık olmadığını ve hatta kervansaray-otellerin boş olduğunu fark ettim.

Eski Cerbe'nin beyaz duvarlı dar ve تنها sokaklarında gezerken, hava bir miktar sıcaktı, ama öyle gezilmeyecek kadar da değildi. Namaz vaktinin girmesi üzerine Sîdi İbrahim el-Cumanî Camii'ne girdim. Namaz kılınan mekânının dışında medrese gibi kullanılan, başka yapılar da bulunuyordu. Zi-

yaret ettiğim vakit halen restorasyon devam etmekteydi. Haziresinde yine zamanın tahribine yenik düşmüş mezar taşları vardı. Buna rağmen burasının halen yeni definlere de açık olduğu yeni mezar taşlarından fark ediliyordu. Mezar taşlarındaki kavuklardan burada da bir miktar Türk'ün yattığı anlaşılıyordu.

Hava kararırken ben eski şehrin dar sokaklarında gezmeye devam ediyordum. Bazı dükkânlarda yer alan turistik ve mahalli eşyaların fotoğraflarını çekiyordum. Akşam namazını eda ettikten sonra ana caddelerden birisinde oturdum ve sabahtan beri yürümekten yorulmuş olan ayaklarımı dindlendirdim. Başkent Tûnis'e gidecek olan otobüsün hareket saatine bir müddet daha vardı. Bu arada istirahat ederken buraya çalışmaya gelmiş olan Libyalılar ve Tunus'un Cezayir sınırından gelenlerle konuşmaya başladım. Artık iyice yorulmuş-

tum, yürüyecek takatim kalmamıştı. Buna rağmen hareket saatine kadar yürüyerek terminalin çevresinde daha önce görmediğim mekânları ziyaret ettim. Terminale geldiğimde ise otobüsü kısa bir süre bekledim. Bir müddet sonra gelen otobüsümüzle yaptığım sakin bir yolculuktan sonra Tûnis terminaline ulaşmıştım.